Oikeustapauskokoelma

UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (neljäs jaosto)

21 päivänä heinäkuuta 2016*

Ennakkoratkaisupyyntö — Kilpailu — SEUT 101 artiklan 1 kohta — Täysin jäsenvaltion sisäinen tilanne — Vastaavan kansallisen lainsäädännön soveltaminen — Unionin tuomioistuimen toimivalta — Yhdenmukaistettu menettelytapa — Yrityksen vastuu palvelujen tarjoajan toiminnasta — Vastuun syntymisen edellytykset

Asiassa C-542/14,

jossa on kyse SEUT 267 artiklaan perustuvasta ennakkoratkaisupyynnöstä, jonka Augstākā tiesa (ylin tuomioistuin, Latvia) on esittänyt 13.11.2014 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut unionin tuomioistuimeen 27.11.2014, saadakseen ennakkoratkaisun asiassa

SIA ”VM Remonts”, aiemmin SIA ”DIV un Ko”,

SIA ”Ausma grupa”,

vastaan

Konkurences padome,

ja

Konkurences padome,

vastaan

SIA ”Pārtikas kompānija”,

UNIONIN TUOMIOISTUIN (neljäs jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja T. von Danwitz sekä tuomarit C. Lycourgos, E. Juhász, C. Vajda ja K. Jürimäe (esittelevä tuomari),

julkisasiamies: M. Wathelet,

kirjaaja: hallintovirkamies M. Aleksejev,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 21.10.2015 pidetyssä istunnossa esitetyn,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

— Latvian hallitus, asiamiehinään I. Kalniņš ja J. Treijs-Gigulis,

* Oikeudenkäyntikieli: latvia.

— Italian hallitus, asiamiehenään G. Palmieri, avustajanaan P. Gentili, avvocato dello Stato,

— Euroopan komissio, asiamiehinään N. Khan, C. Giolito ja I. Rubene,

kuultuaan julkisasiamiehen 3.12.2015 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Ennakkoratkaisupyyntö koskee SEUT 101 artiklan 1 kohdan tulkintaa.

2 Tämä pyyntö on esitetty riita-asiassa, jossa asianosaisina ovat yhtäältä SIA ”VM Remonts”, aikaisemmin SIA ”DIV un Ko”, ja SIA ”Ausma grupa” sekä Konkurences padome (kilpailuneuvosto, Latvia) ja toisaalta viimeisenä mainittu sekä SIA ”Pārtikas kompānija” ja jossa näiden yritysten väitetään syyllistyneen yhteistoimintaan, kun ne osallistuivat Jūrmalan (Latvia) kaupungin käynnistämään tarjouskilpailuun.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

3 Kilpailulain (Konkurences likums), joka on annettu 4.10.2001 (Latvijas Vēstnesis, 2001, nro 151), 11 §:n 1 momentissa säädetään seuraavaa:

”Kiellettyjä ja tekemisestään lähtien pätemättömiä ovat sellaiset toimijoiden väliset sopimukset, joiden tarkoituksena on kilpailun estäminen, rajoittaminen tai vääristäminen tai joiden seurauksena kilpailu estyy, rajoittuu tai vääristyy Latvian alueella; tällaisiksi katsotaan sopimukset, jotka koskevat

– –

5) tarjouspyyntö- tai hankintamenettelyihin osallistumista tai osallistumatta jättämistä tai tällaisia toimia (tai toimimatta jättämisiä) koskevia sopimusehtoja, lukuun ottamatta tapauksia, joissa kilpailun tai menettelyn osallistujat ovat julkistaneet tarjouksensa yhteisenä eikä tällaisen tarjouksen tarkoituksena ole estää, rajoittaa tai vääristää kilpailua;

– –”

Pääasia ja ennakkoratkaisukysymys

4 Jūrmalan kaupungin kaupunginvaltuusto käynnisti tarjouskilpailun, joka koski oppilaitosten elintarviketoimituksia. DIV un Ko, Ausma grupa ja Pārtikas kompānija tekivät tarjouksen tässä tarjouskilpailussa.

5 Saadakseen oikeudellista asiantuntija-apua tarjouksensa valmistelussa ja esittämisessä Pārtikas kompānija kääntyi SIA ”Juridiskā sabiedrība ’B&Š partnerin’” puoleen. Tämä viimeksi mainittu yhtiö kääntyi puolestaan alihankkija SIA ”MMD lietasin” puoleen, ja tämä sai Pārtikas kompānijalta tarjoussuunnitelman.

6 Ennakkoratkaisupyynnöstä käy ilmi, että Pārtikas kompānija oli valmistellut kyseisen suunnitelman kokonaan itsenäisesti sopimatta hinnoista DIV un Kon tai Ausma grupan kanssa.

7 Tästä ennakkoratkaisupyynnöstä käy myös ilmi, että MMD lietas oli sitoutunut valmistelemaan samanaikaisesti myös DIV un Kon ja Ausma grupan tarjoukset ilmoittamatta tästä kuitenkaan Pārtikas kompānijalle. Tässä yhteydessä eräs MMD lietasin työntekijä käytti Pārtikas kompānijan tarjousta mallina valmistellessaan kahden muun tarjoajan tarjouksia. Kyseinen työntekijä laati muun muassa nämä kaksi muuta tarjousta Pārtikas kompānijan tarjouksessa ilmoitettujen hintojen perusteella siten, että Ausma grupan tarjous oli noin 5 prosenttia Pārtikas kompānijan tarjousta alempi ja DIV un Kon tarjous 5 prosenttia Ausma grupan tarjousta alempi.

8 Kilpailuneuvosto katsoi 21.10.2011 tekemässään päätöksessä, että kyseiset kolme tarjoajayritystä olivat rikkoneet kilpailulain 11 §:n 1 momentin 5 kohtaa, kun ne olivat valmistelleet tarjouksensa yhdessä jäljitelläkseen tehokasta kilpailua niiden välillä. Kilpailuneuvosto katsoi, että kyseinen yhdenmukaistettu menettelytapa oli vääristänyt kilpailua ja määräsi näille yrityksille sakon.

9 DIV un Ko, Ausma grupa ja Pārtikas kompānija nostivat kanteen kyseisen päätöksen kumoamiseksi. Administratīvā apgabaltiesa (alueellinen hallintotuomioistuin, Latvia) kumosi 3.7.2013 antamallaan tuomiolla mainitun päätöksen siltä osin kuin siinä todettiin Pārtikas kompānijan syyllistyneen rikkomiseen, mutta pysytti tämän saman päätöksen voimassa siltä osin kuin se koskee kahta muuta yritystä.

10 Vaikka kyseinen tuomioistuin katsoi, että kyseisten kolmen tarjoajan tarjousten välinen aritmeettinen suhde oli osoitus yhdenmukaistetusta menettelytavasta tarjouskilpailuun osallistumisessa, se katsoi kuitenkin sitä vastoin, ettei ollut näyttöä siitä, että Pārtikas kompānija olisi osallistunut kyseiseen menettelytapaan.

11 DIV un Ko ja Ausma grupa tekivät Administratīvā apgabaltiesan tuomiosta kassaatiovalituksen Augstākā tiesaan (ylin tuomioistuin, Latvia) siltä osin kuin siinä hylättiin niiden kanne. Kilpailuneuvosto teki kassaatiovalituksen kyseisestä tuomiosta siltä osin kuin siinä hyväksyttiin Pārtikas kompānijan kanne.

12 Käsiteltävässä asiassa ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa, että pääasian asianosaisten välillä on kiistatonta, ettei riidanalainen yhdenmukaistettu menettelytapa voi vaikuttaa jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. Se kuitenkin huomauttaa, että kilpailulain laadinnassa otettiin huomioon tarve yhdenmukaistaa kansallista kilpailuoikeutta ja Euroopan unionin kilpailuoikeutta ja että kyseistä lakia vastaava oikeudellinen perusta unionin oikeudessa muodostuu erityisesti EY:n perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklasta (joista on tullut SEUT 101 ja SEUT 102 artikla). Erityisesti todettakoon mainitun lain 11 §:n 1 momentista, että siinä säädetään oikeussäännöistä, jotka ovat sisällöltään olennaisilta osin samat kuin SEUT 101 artiklan 1 kohdassa. Mainitun 11 §:n 1 momenttia ei pitäisi soveltaa eri tavoin kuin SEUT 101 artiklan 1 kohtaa.

13 Koska Administratīvā apgabaltiesa, joka on yksin toimivaltainen arviomaan tosiseikkoja, ei kuitenkaan ole todennut, että Pārtikas kompānijan johto olisi antanut luvan MMD lietaksen toimiin tai olisi ollut tietoinen niistä, ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee, onko mahdollista katsoa, että pääasiassa kyseessä olevan kaltaisessa tilanteessa Pārtikas kompānijan kaltainen yritys on vastuussa yhdenmukaistettuun menettelytapaan osallistumisesta SEUT 101 artiklan 1 kohdan tarkoittamalla tavalla sille itsenäisesti palveluja suorittaneen MMD lietaksen kaltaisen palveluntarjoajan toimien johdosta.

14 Kyseinen tuomioistuin tiedustelee erityisesti, ovatko 7.6.1983 annetun tuomion Musique Diffusion française ym. v. komissio (100/80–103/80, EU:C:1983:158) 97 kohdassa ja 7.2.2013 annetun tuomion Slovenská sporiteľňa (C-68/12, EU:C:2013:71) 25 kohdassa esitetyt näkökohdat, joiden mukaan yrityksen vastuu SEUT 101 artiklan 1 kohdan rikkomisesta ei edellytä kyseessä olevan yrityksen osakkaiden tai ylimmän johdon toimia tai edes tietoisuutta asiasta vaan sellaisen henkilön toimintaa, jolla on valtuus toimia sen lukuun, merkityksellisiä pääasiassa kyseessä olevan kaltaisessa tilanteessa.

15 Näissä olosuhteissa Augstākā tiesa päätti lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavan ennakkoratkaisukysymyksen:

”Onko SEUT 101 artiklan 1 kohtaa tulkittava siten, että sen toteaminen, että yritys on ollut osallisena kilpailua rajoittavassa sopimuksessa, edellyttää näyttöä yrityksen johdossa toimivan henkilön menettelystä tai siitä, että tämä on tiennyt yrityksen ulkopuolisen ja sille palveluja suorittavan sellaisen henkilön menettelystä, joka toimi samaan aikaan muiden sellaisten yritysten lukuun, jotka ovat osallistuneet mahdolliseen kartelliin, tai että tämä henkilö on sallinut tällaisen menettelyn?”

Ennakkoratkaisukysymyksen tarkastelu

Unionin tuomioistuimen toimivalta

16 Augstākā tiesa toteaa ennakkoratkaisupyynnössään, että pääasiassa kyseessä olevalla yhdenmukaistetulla menettelytavalla, joka koskee täysin jäsenvaltion sisäistä tilannetta, ei ole vaikutusta jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. SEUT 101 artiklan 1 kohtaa ei siten voida soveltaa pääasian oikeusriitaan. Näin ollen on niin, että on tarkastettava, onko unionin tuomioistuin toimivaltainen vastaamaan kyseisen tuomioistuimen esittämään kysymykseen.

17 Tältä osin on muistutettava, että unionin tuomioistuin on lukuisissa asioissa todennut olevansa toimivaltainen ratkaisemaan unionin oikeussääntöjä koskevia ennakkoratkaisukysymyksiä tapauksissa, joissa pääasian tosiseikat jäävät tämän oikeuden soveltamisalan ulkopuolelle, mutta joissa unionin oikeusääntöjä sovelletaan kansallisen lainsäädännön nojalla, kun kansallisessa lainsäädännössä noudatetaan unionin oikeudessa annettuja ratkaisuja täysin jäsenvaltion sisäisten tilanteiden ratkaisemiseksi. Tällaisissa tapauksissa unionilla on vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan selvä intressi sen osalta, että unionin oikeudesta omaksuttuja säännöksiä ja käsitteitä tulkitaan yhdenmukaisesti, jotta vältettäisiin myöhemmät tulkintaerot, eikä tämä riipu siitä, missä olosuhteissa näitä säännöksiä ja käsitteitä sovelletaan (ks. mm. tuomio 14.3.2013, Allianz Hungária Biztosító ym., C-32/11, EU:C:2013:160, 20 kohta; tuomio 4.12.2014, FNV Kunsten Informatie en Media, C-413/13, EU:C:2014:2411, 18 kohta ja tuomio 26.11.2015, Maxima Latvija, C-345/14, EU:C:2015:784, 12 kohta).

18 Käsiteltävässä asiassa esitetystä ennakkoratkaisupyynnöstä käy yhtäältä ilmi, että Latvian lainsäätäjä on nimenomaisesti pyrkinyt yhdenmukaistamaan kansallisen kilpailuoikeuden unionin kilpailuoikeuden kanssa, ja kyseinen lainsäätäjä on siten päättänyt soveltaa samanlaista kohtelua sekä valtion sisäisiin tilanteisiin että tilanteisiin, joihin sovelletaan unionin oikeutta. Augstākā tiesa toteaa toisaalta, että kilpailulain 11 §:n 1 momentissa säädetään ja SEUT 101 artiklan 1 kohdassa määrätään oikeussäännöistä, jotka ovat olennaisilta osin samat ja että mainittua 11 §:n 1 momenttia tulkitaan samoin kuin SEUT 101 artiklan 1 kohtaa.

19 Unionin tuomioistuin on näin ollen toimivaltainen vastaamaan esitettyyn kysymykseen.

Asiakysymys

20 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee kysymyksellään pääasiallisesti, onko SEUT 101 artiklan 1 kohtaa tulkittava siten, että yrityksen voidaan katsoa olevan vastuussa yhdenmukaistetusta menettelytavasta sille palveluja suorittaneen itsenäisen palveluntarjoajan toimista.

21 Tältä osin on aluksi todettava, että tämä kysymys ei koske näytön arvioimiseen ja vaadittuun näytön tasoon liittyviä sääntöjä, jotka silloin kun unionin sääntöjä ei ole, kuuluvat lähtökohtaisesti jäsenvaltioiden menettelyllisen itsemääräämisoikeuden piiriin (ks. tuomio 21.1.2016, Eturas ym., C-74/14, EU:C:2016:42, 29–37 kohta), mutta rikkomuksen muodostavien seikkojen on täytyttävä, jotta yrityksen voidaan todeta olevan vastuussa yhdenmukaistetusta menettelytavasta.

22 Lisäksi on muistutettava, että unionin kilpailuoikeuden yhteydessä yrityksellä on katsottava tarkoitettavan taloudellista kokonaisuutta, vaikka oikeudellisesti tämän taloudellisen kokonaisuuden muodostaakin useampi kuin yksi luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö (tuomio 12.7.1984, Hydrotherm Gerätebau, 170/83, EU:C:1984:271, 11 kohta ja tuomio 10.9.2009, Akzo Nobel ym. v. komissio, C-97/08 P, EU:C:2009:536, 55 kohta).

23 Näin ollen on ensinnäkin todettava, että unionin tuomioistuin antoi 7.6.1983 tuomion Musique Diffusion française ym. v. komissio (100/80–103/80, EU:C:1983:158) ja 7.2.2013 tuomion Slovenská sporiteľňa (C-68/12, EU:C:2013:71), joissa yrityksiä pidettiin vastuullisina niiden työntekijöiden toimista. Työntekijä suorittaa tehtäviään sen yrityksen hyväksi ja valvonnan alaisena, jolle hän työskentelee, ja työntekijän katsotaan siten kuuluvan siihen taloudelliseen kokonaisuuteen, johon kyseinen yritys kuuluu (ks. vastaavasti tuomio 16.9.1999, Becu ym., C-22/98, EU:C:1999:419, 26 kohta).

24 Todettaessa unionin kilpailuoikeutta rikotun työntekijän mahdollisia kilpailua rajoittavia toimia pidetään siis sen yrityksen, johon hän kuuluu, toimina, ja yrityksen katsotaan lähtökohtaisesti olevan vastuussa niistä.

25 Siltä osin kuin palveluntarjoaja korvausta vastaan itsenäisesti tarjoaa markkinoilla palveluja, sitä on sovellettaessa sääntöjä seuraamusten määräämiseksi kilpailua rajoittavasta toiminnasta pidettävä sitä vastoin erillisenä yrityksenä niistä yrityksistä, joille se suorittaa palveluja, eikä tällaisen palveluntarjoajan toimista voida suoralta kädeltä pitää vastuussa jotakin näistä yrityksistä.

26 Yrityksen ja sen työntekijöiden välinen suhde ei siten periaatteessa ole vertailukelpoinen tähän kyseessä olevaan kyseisen yrityksen ja sille palveluja suorittavien palveluntarjoajien väliseen suhteeseen, minkä vuoksi 7.6.1983 asiassa Musique Diffusion française ym. v. komissio annetun tuomion (100/80–103/80, EU:C:1983:158) 97 kohdassa ja 7.2.2013 asiassa Slovenská sporiteľňa annetun tuomion (C-68/12, EU:C:2013:71) 25 kohdassa esitettyjä näkökohtia ei voida soveltaa tähän viimeksi mainittuun tilanteeseen.

27 Näin ollen on niin, ettei voida poissulkea sitä, että tietyissä olosuhteissa itsenäisenä esiintyvä palveluntarjoaja toimii todellisuudessa yrityksen, joka käyttää sen palveluja, johdon tai valvonnan alaisena. Näin on esimerkiksi olosuhteissa, joissa palveluntarjoajalla ei ole kuin vain vähän tai ei lainkaan autonomiaa ja joustavuutta sovitun toiminnan harjoittamistapojen suhteen, jolloin tämän väitetyllä itsenäisyydellä häivytetään työsuhde (ks. vastaavasti tuomio 4.12.2014, FNV Kunsten Informatie en Media, C-413/13, EU:C:2014:2411, 35 ja 36 kohta). Tällainen johtaminen ja valvonta voidaan kuitenkin päätellä kyseessä olevan palveluntarjoajan ja palveluja käyttävän välisistä organisatorisista, taloudellisista ja oikeudellisista yhteyksistä, samoin kuin emoyhtiöiden ja tytäryhtiöiden välisissä suhteissa (ks. vastaavasti tuomio 24.6.2015, Fresh Del Monte Produce v. komissio ja komissio v. Fresh Del Monte Produce, C-293/13 P ja C-294/13 P, EU:C:2015:416, 75 ja 76 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Tällaisissa olosuhteissa käyttäjäyrityksen voidaan katsoa olevan vastuussa palveluntarjoajan mahdollisista toimista.

28 Toiseksi on todettava, että jos oletetaan kyseessä olevan palveluntarjoajan olevan aidosti itsenäinen, mikä on kansallisen tuomioistuimen tehtävä tarkastaa, pääasiassa kyseessä olevissa olosuhteissa käyttäjäyrityksen voidaan katsoa olevan vastuussa palveluntarjoajan yhdenmukaistetusta menettelytavasta vain tietynlaisissa olosuhteissa.

29 Tältä osin on muistutettava, että unionin tuomioistuin on todennut, että yrityksen voidaan katsoa olevan vastuussa sopimuksista tai yhdenmukaistetuista menettelytavoista, joilla on kilpailua rajoittava tarkoitus, silloin kun yritys aikoi omalla toiminnallaan myötävaikuttaa kaikille osallistujille yhteisiin tavoitteisiin ja yritys oli tietoinen muiden samaan tavoitteeseen pyrkivien yritysten suunnittelemista tai toteuttamista konkreettisista toimista tai kun se saattoi kohtuudella ennakoida nämä ja oli valmis hyväksymään niitä koskevan riskin (ks. vastaavasti tuomio 8.7.1999, komissio v. Anic Partecipazioni, C-49/92 P, EU:C:1999:356, 87 kohta).

30 Käyttäjäyrityksen voidaan siten muun muassa katsoa olevan vastuussa riidanalaisesta yhdenmukaisesta menettelytavasta, jos se oli tietoinen sen kilpailijoiden ja palveluntarjoajan kilpailunvastaisista tavoitteista ja jos se aikoi omalla toiminnallaan myötävaikuttaa niihin. Vaikka tällainen edellytys tosin täyttyykin silloin, kun kyseisellä yrityksellä oli tarkoitus palveluntarjoajan välityksellä paljastaa arkaluontoisia liiketoimintatietojaan kilpailijoilleen tai kun se on nimenomaisesti tai hiljaisesti hyväksynyt sen, että palveluntarjoaja antaa niille kyseisiä arkaluontoisia liiketoimintatietoja (ks. analogisesti tuomiot 7.1.2004, Aalborg Portland ym. v. komissio, C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ja C-219/00 P, EU:C:2004:6, 82–84 kohta ja tuomio 21.1.2016, Eturas ym., C-74/14, EU:C:2016:42, 28 kohta), näin ei ole silloin, kun palveluntarjoaja on, ilmoittamatta asiasta mainitulle käyttäjäyritykselle, käyttänyt viimeksi mainitun arkaluontoisia liiketoimintatietoja laatiakseen mainittujen kilpailijoiden tarjoukset.

31 Tämän saman käyttäjäyrityksen voidaan myös katsoa olevan vastuussa riidanalaisesta yhdenmukaistetusta menettelytavasta, jos se saattoi kohtuudella ennakoida sen, että palveluntarjoaja, johon se oli turvautunut, jakaa sen liiketoimintatietoja sen kilpailijoiden kanssa ja jos se oli valmis hyväksymään riskin.

32 Kansallisen tuomioistuimen tehtävänä on näytön arvioimista ja vaaditun näytön tasoa koskevan kansallisen lainsäädännön mukaisesti tarkastaa, täyttyykö pääasiassa kyseessä olevissa olosuhteissa jokin näistä ehdoista.

33 Kaikkien edellä esitettyjen seikkojen perusteella ensimmäiseen kysymykseen on vastattava, että SEUT 101 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että yrityksen voidaan lähtökohtaisesti katsoa olevan vastuussa yhdenmukaistetusta menettelytavasta sille palveluja suorittaneen itsenäisen palveluntarjoajan toimien johdosta ainoastaan, jos jokin seuraavista ehdoista täyttyy:

— palveluntarjoaja toimi todellisuudessa väitetysti vastuussa olevan yrityksen johdon ja valvonnan alaisena tai

— kyseinen yritys oli tietoinen kilpailijoidensa ja palveluntarjoajan kilpailunvastaisista tavoitteista ja se aikoi omalla toiminnallaan myötävaikuttaa niihin tai

— mainittu yritys saattoi kohtuudella ennakoida kilpailijoidensa ja palveluntarjoajan kilpailunvastaiset toimet ja se oli valmis hyväksymään riskin.

Oikeudenkäyntikulut

34 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely unionin tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä unionin tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (neljäs jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

SEUT 101 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että yrityksen voidaan lähtökohtaisesti katsoa olevan vastuussa yhdenmukaistetusta menettelytavasta sille palveluja toimittaneen itsenäisen palveluntarjoajan toimista ainoastaan, jos jokin seuraavista ehdoista täyttyy:

— **palveluntarjoaja toimi todellisuudessa väitetysti vastuussa olevan yrityksen johdon ja valvonnan alaisena tai**

— **kyseinen yritys oli tietoinen kilpailijoidensa ja palveluntarjoajan kilpailunvastaisista tavoitteista ja se aikoi omalla toiminnallaan myötävaikuttaa niihin tai**

— **mainittu yritys saattoi kohtuudella ennakoida kilpailijoidensa ja palveluntarjoajan kilpailunvastaisen toimet ja se oli valmis hyväksymään riskin.**

Allekirjoitukset